प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रुपरेखाः– यस पाठ्यक्रम योजनालाई तीन चरणमा विभाजन गरिएकोछ ।

प्रथम चरणः-	लिखित परीक्षा	**पूर्णाङ्कः-** १००
द्वितीय चरणः-	लिखित परीक्षा	**पूर्णाङ्कः-** १००
अन्तीम चरणः-	अन्तर्वार्ता	**पूर्णाङ्कः-** ३०

लिखित परीक्षा योजना (Written Examination)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्न संख्या × अङ्कभार	समय
प्रथम चरण							
प्रथम	सामान्यज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक (MCQs)	२० प्रश्न × २ अङ्क = ४०	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान (Job Based-Knowledge)					३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०	
द्वितीय चरण							
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान (Job Based-Knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न × ५ अङ्क = ६० ४ प्रश्न × १० अङ्क = ४०	२ घण्टा १५ मिनेट

अन्तिम चरणः-

विषय	**पूर्णाङ्क**	**परीक्षा प्रणाली**
अन्तर्वार्ता	३०	मौखिक अन्तर्वाता (Oral Interview)

द्रष्टव्यः-

१. यो पाठ्यक्रम योजनालाई प्रथम चरण, द्वितीय चरण र अन्तिम गरी तीन चरणमा विभाजन गरिएको छ।
२. लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

३. लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरु सोधिनेछ ।

प्रथम पत्र	**खण्ड क**		**खण्ड ख**						
प्रथम पत्रका एकाइ	१	२	१	२	३	४	५	६	७
प्रश्न संख्या	१०	१०	६	४	४	४	४	४	४
द्वितीय पत्र	**खण्ड क**				**खण्ड ख**				
प्रश्न संख्या	६ प्रश्न x ५ अङ्क= ३० अङ्क र २ प्रश्न x १० अङ्क= २० अङ्क				६ प्रश्न x ५ अङ्क= ३० अङ्क र २ प्रश्न x १० अङ्क= २० अङ्क				

४. वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरुको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन।

५. प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टा छुट्टै हुनेछ।

६. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भएतापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरु परीक्षाको विज्ञापन हुदाँका वखत (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।

७. बहुवैकल्पिक प्रश्नहरु हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको मेमोरीयुक्त बिद्युतीय उपकरणहरु जस्तैः क्याल्कुलेटर मोवाइल फोन, स्मार्ट घडी लगायतका कुनै पनि बस्तुहरु प्रयोग गर्न पाइने छैन।

८. विषयगत प्रश्नहरुको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुईभन्दा वढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिनेछ।

९. परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्क भार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ।

१०. विषयगत प्रश्न हुने पत्र/विषयका प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टा-छुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरु हुनेछन । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नु पर्नेछ।

११. प्रथम चरणको लिखित परीक्षामा न्यूनतम उत्तीर्णाङ्क प्राप्त गरेका उम्मेदवारहरुलाई मात्र द्वितीय चरणको लिखित परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।

१२. प्रथम चरणको लिखित परीक्षामा प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क र द्वितीय चरणको लिखित परीक्षामा न्यूनतम उत्तीर्णाङ्क प्राप्त गर्ने उम्मेदवारहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क जोडी प्राप्त हुने कूल प्राप्ताङ्कको योग्यताका आधारमा बर्णानुक्रम अनुसार लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशन गरिनेछ ।

१३. लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।

१४. प्रथम तथा द्वितीय चरणको लिखित परीक्षाको प्राप्ताङ्क र अन्तर्वार्ताको प्राप्ताङ्कको कुल अङ्कको योगका आधारमा योग्यताक्रम निर्धारण गरी माथिल्लो योग्यताक्रमका आधारमा अन्तिम नतिजा प्रकाशित गरिनेछ ।

१५. यसभन्दा अगाडि लागु भएको माथि उल्लेखित सेवा समूह/उपसमूहको पाठ्इक्रम खारेज गरिएको छ ।

१६. **पाठ्यक्रम स्वीकृत मितिः-- २०८२।१०।२६**

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I):

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धी कार्य-ज्ञान **पूर्णाङ्कः१००**

खण्ड क (Section A)

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness & Public Management)

(२० प्रश्न × २ अङ्क= ४० अङ्क)

1. **सामान्य ज्ञान (General Awareness)** **(१० प्रश्न × २ अङ्क= २० अङ्क)**
   - 1.1. नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत र साधनहरू
   - 1.2. नेपालको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्वन्धी जानकारी
   - 1.3. लुम्बिनी प्रदेशको भौगोलिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्वन्धी जानकारी
   - 1.4. नेपालको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्वन्धी जानकारी
   - 1.5. लुम्बिनी प्रदेशको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्वन्धी जानकारी
   - 1.6. नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)
   - 1.7. संयुक्त राष्ट्र संघ (UNO) र सार्क (SAARC) सम्वन्धी जानकारी
   - 1.8. राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू

2. **सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)** **(१० प्रश्न × २ अङ्क= २० अङ्क)**
   - 2.1. कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)
     - 2.1.1. कार्यालयः (Office) परिचय, महत्व र, कार्य
     - 2.1.2. सहायक कर्मचारीका गुणहरु
     - 2.1.3. कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार
     - 2.1.4. कार्यालयमा सञ्चारको महत्व, किसिम र साधन
     - 2.1.5. कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure): पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)
   - 2.2. निजामती सेवा ऐन, २०४९ र नियमावली, २०५० तथा प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०८० र नियमावली, २०८० र स्थानीय निजामती सेवा ऐन, २०८१ र स्थानीय निजामती सेवा नियमावली, २०८१ मा रहेका देहायका व्यवस्थाहरु
     - 2.2.1. निजामती सेवा, प्रदेश निजमती सेवा र स्थानीय निजामती सेवाको गठन, कर्मचारीको नियुक्ति, बिदा, विभागीय सजाय, अवकाश र सुविधा
     - 2.2.2. कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण
   - 2.3. सार्वजनिक बडापत्र (Public/citizen Charter) महत्त्व र आवश्यकता
   - 2.4. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (परिच्छेद ३ः गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम कर्तब्य र अधिकार)

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

2.5. भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९(परिच्छेद २ः भ्रष्टाचारको कसुर र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था)

खण्ड ख (Section B)

सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान

(Job Based-Knowledge)

(30 प्रश्न x २ अङ्क= ६० अङ्क)

1. कृषि सम्बन्धी

1.1. नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

1.2. राष्ट्रीय कृषि नीति, २०६१

1.3. चालू योजनामा कृषि क्षेत्रको प्राथमिकता, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम एवं कार्यान्वयन रणनीति तथा प्रादेशिक आवधिक योजनामा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

1.4. कृषि विकास रणनीति २०१५-२०३५ र यसका प्रमुख विशेषताहरु

1.5. प्रादेशिक कृषि विकास रणनीति २०८१/८२-२०९५/९६ र यसका प्रमुख विशेषताहरु

1.6. कृषि विकाससँग सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालयको संस्थागत संरचना र भूमिका

1.7. प्रदेश र स्थानीय स्तरमा कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र मूल्यांकन

1.8. कृषि उत्पादन सामग्रीहरु (बीउ विजन, बेर्ना, मल, सिंचाई, कृषि यन्त्र र उपकरण, रासायनिक र जैविक विषादि, सूक्ष्म खाद्य तत्व तथा हर्मोन) को जानकारी

1.9. कृषि विकासमा सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्र तथा महिला एवं युवाहरुको भूमिका

1.10. नेपालको अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको योगदान अवसर र चुनौतिहरू

1.11. कृषि वस्तुहरुको उत्पादनोपरान्त (Post-harvest) हुने क्षति र क्षति कम गर्ने उपायहरु

1.12. प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन र असल कृषि अभ्यास

1.13. कृषि तथ्याङ्क, अनुगमन एवं मूल्यांकनको महत्व

1.14. कृषि क्षेत्रमा ऋण लगानी र बाली वीमा सम्बन्धी व्यवस्था

1.15. कृषि आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, यान्त्रिकिकरण र औद्योगीकरणवारे सामान्य जानकारी

1.16. प्राकृतिक प्रकोप (बाढ़ी, पहिरो, असिना, तुषारो, खडेरी), जलवायु परिवर्तन (तापक्रम र वर्षा) को कृषि उत्पादनमा असर, अनुकूलन र न्यूनीकरणका उपायहरु

1.17. दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरू बारे सामान्य जानकारी ।

1.18. कृषि क्षेत्र एवं कृषि विकास कार्यक्रममा संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहको भूमिका, समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

2. बागवानी

2.1. बागवानी (हर्टिकल्चर) को परिभाषा र यसका प्रकारहरु (Types)

2.2. नेपालमा बागवानी विकासको आवश्यकता र सम्भावना

2.3. फलफूल बाली, तरकारी बाली, मसलावाली र पुष्पखेती सम्बन्धी जानकारी

2.4. नेपालको जलवायु क्षेत्र (Climatic zones), लुम्बिनी प्रदेशको जलवायु तथा कृषि उत्पादनमा जलवायुको महत्व

2.5. करेसावारी (Kitchen garden) को परिचय, महत्व र पोषण सुधारमा यसको भूमिका

2.6. बगैंचा स्थापना : जग्गाको छनौट, बगैंचाको रेखाङ्कन, खाडल खन्ने, बोट लगाउने दूरी र तरिका, बार बन्देज तथा वायु अवरोधक विरुवाहरु

2.7. तरकारी बालीको उत्पादन :

2.7.1. आलु (Potato)

2.7.2. काउली बाली समूह (Cole crops)

2.7.3. फल बाली समूह (Fruit vegetables)

2.7.4. जरे बाली समूह (Root crops)

2.7.5. गानो बाली समूह (Bulb crops)

2.7.6. फर्सी/लहरे तरकारी बाली समूह (Cucurbits)

2.7.7. सागपात समूह (Leafy vegetables)

2.7.8. कोशे तरकारी बाली समूह (Leguminous vegetables)

2.8. फलफूल विरुवाको प्रसारण

2.8.1. बीउबाट प्रसारण (Sexual propagation)

2.8.2. वानस्पतिक प्रसारण (Vegetative propagation): कटिङ्ग, लेयरिङ्ग, ग्राफ्टिङ्ग, बडिङ्ग, तन्तु प्रसारण (Tissue culture)

2.9. फलफूल, मसला बाली, पुष्प बाली तथा तरकारीको नर्सरी स्थापना, प्रकार र व्यवस्थापन

2.10. बगैंचा व्यवस्थापनः माटोको व्यवस्थापन, प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलखाद व्यवस्थापन, सिंचाई र निकास, अन्तरबाली, मल्चिङ्ग (छापो)

2.11. फलफूल बोटको तालिम र काँटछांट (Training and pruning) को महत्व र तरिकाहरु

2.12. फलफूल खेती प्रविधिः आँप, लिची, सुन्तला जात (Citrus), किवी, स्याउ, ओखर, नास्पाती, भूँईकटहर, अम्बा, मेवा, केरा, अंगूर, सिउँडी फल (ड्रागन फ्रुट), एभोकाडो, आरु र आरु वखडा

2.13. बेमौसमी तरकारी उत्पादन प्रविधि

2.14. तरकारी बीउ उत्पादन प्रविधिः काउली, मूला, गोलभेंडा, केराउ, प्याज, रायो, बन्दा र सिमी

2.15. विउ आलु उत्पादन प्रविधि

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

2.16. बागवानीजन्य बालीहरुको उत्पादन उपरान्तका क्षतिहरु र न्यूनीकरणका उपायहरु (उत्पादन लिने उचित समय, फलफूल पकाउने, भण्डारण, सफाई, छनौट, क्युरिङ्ग, ग्रेडिङ्ग, मैन लगाउने, उपचार, कोल्ड चेन)

2.17. नेपालमा खेति गरिने फलफूल, तरकारी, आलु तथा मसला बालीका प्रमुख जातहरु

2.18. नेपालमा चिया, कफी, अलैची, अदुवा र बेसारको उन्नत खेती प्रविधि

2.19. नेपालमा बागवानीजन्य उत्पादित वस्तुहरुको बजार व्यवस्था

2.20. सुन्तलामा ह्रास (Citrus decline) समस्या तथा समाधानका उपाय

2.21. तरकारी बालीमा वर्णशंकर जातहरुको प्रयोग तथा यसका फाईदा र वेफाईदाहरु

3. कृषि प्रसार

3.1. कृषि प्रसार-परिचय, अवधारणा, सिद्धान्त, महत्व र विशेषताहरु

3.2. कृषि प्रसार कार्यकर्ता र हुनुपर्ने गुणहरु

3.3. नेपालमा सञ्चालन भएका विभिन्न कृषि प्रसार पद्धतिहरु

3.4. नेपालमा सञ्चालित विभिन्न कृषिप्रसार तरिकाहरु र तिनीहरुको सञ्चालन विधि

3.5. अगुवा कृषकको महत्व, विशेषता, एवं कृषि प्रसारमा अगुवा कृषकको भूमिका

3.6. कृषक समूह, समूह गतिशीलता, कृषि विकासमा कृषि सहकारी संस्थाको महत्व, गठन प्रकृया, मुल्य मान्यता एवं प्रभावकारी परिचालन

3.7. कृषि प्रसारमा स्थानीय नेतृत्वको भूमिका

3.8. Innovation, diffusion and adopters' categories

3.9. कृषि सञ्चार र प्रविधि प्रसारणमा श्रव्यदृश्य सामग्री, मोबाइल एप्लिकेशन र किसान कल सेन्टरको महत्व र प्रयोग

3.10. प्रविधि प्रसारमा कृषक तालिमको महत्व, तालिम आवश्यकता पहिचान गर्ने तरिकाहरु र प्रभावकारी तालिम सञ्चालनका आधारहरु

4. बाली विज्ञान

4.1. बाली विज्ञानको परिभाषा र नेपालमा बाली विकासको महत्व

4.2. नेपालमा लगाइने खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरुको वैज्ञानिक वर्गीकरण र नामाकरण

4.3. नेपालको विभिन्न हावापानीका लागि विगत पाँच वर्षमा सिफारीस गरिएका धान, मकै, गहुँ, ऊखु, जुट, मुसुरो र तोरी बालीका जातहरु र तिनीहरुको जातीय विशेषताहरु

4.4. बीउको परिभाषा, प्रमाणीकरण र यर्थाथ संकेतपत्र पद्धती अनुसार बीउको पुस्ताहरुको नाम एवम् पुस्ता जनाउने ट्यागको रंग

4.5. गुणस्तरीय बीउ उत्पादन प्रविधि र उत्पादनोपरान्त गुणस्तर कायम राख्न अपनाउनुपर्ने विधिहरु

4.6. धान, मकै, गहुँ, ऊँखु, मुसुरो र तोरी बालीहरुको उन्नत खेती प्रविधि

4.7. लुम्बिनी प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा प्रचलित बाली चक्र सम्बन्धी जानकारी

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

5. बाली संरक्षण

5.1. नेपालका प्रमुख खाद्यान्न बाली, दलहन, तेलहन, नगदे बाली, तरकारी एवं फलफूल बालीहरुमा लाग्ने प्रमुख रोगहरु, किराहरु लगायत अन्य जीव जन्तुबाट हुन सक्ने नोक्सानी र रोकथाम प्रविधि

5.2. मुसा एवं झारपातको नाम, पहिचान, नोक्सानी, लक्षण एवं रोकथाम प्रविधि

5.3. एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन (Integrated pest management) परिचय, सिद्धान्त र महत्व, कृषक पाठशालाको महत्व र सञ्चालन गर्ने तरिका

5.4. कृषि उपजमा उत्पादनोपरान्त लाग्ने रोग तथा किराहरु र तिनको व्यवस्थापनका प्रविधिहरु

5.5. बाली संरक्षण प्रयोगशालामा रोग तथा किराहरु पहिचान र निदानका लागि प्रयोग हुने विधिहरु

5.6. रोग, किरा एवं झारपात व्यवस्थापनमा प्राकृतिक शत्रु जीवहरु (मित्रजीव) वारे जानकारी, प्रयोग र उपयोगिता

5.7. मौरी पालन, रेशम किरा पालन तथा किम्बु खेतीको उन्नत प्रविधि

5.8. नेपालमा खेती गरिने च्याउका प्रजातीहरु तथा कन्ये, गोब्रे, दुधे र सिताके च्याउ खेती प्रविधि

5.9. रोग किरा व्यवस्थापनमा Plant quarantine को महत्व र भूमिका

5.10. जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८ र जीवनाशक विषादि नियमावली, २०५० का विशेषताहरु

5.11. नेपालमा प्रतिबन्ध गरिएका विषादीहरु, विषादीको सुरक्षित प्रयोग र विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण वारे जानकारी

5.12. जैविक, वानस्पतिक तथा रासायनिक विधिबाट बाली संरक्षण

5.13. बाली उपचार शिविर (Plant Clinic) को महत्व र सञ्चालन विधि

6. कृषि अर्थशास्त्र

6.1. कृषि अर्थशास्त्रको परिचय र कृषि विकासमा यसको महत्व

6.2. माग तथा पूर्तिको परिचय र नियम

6.3. बजारमुखी कृषि उत्पादन योजनाको अवधारणा

6.4. कृषि विकासमा बजारको महत्व

6.5. फार्मगेट, थोक तथा खुद्रा मुल्यको अवधारणा

6.6. समूह बजार, हाट बजार, सहकारी बजारको परिचय, वर्तमान स्थिति र कृषि विकासमा यसको महत्व

6.7. खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवधारणा

6.8. उत्पादन लागत परिचय, उत्पादन लागत निर्धारण गर्ने विधि र तुलनात्मक लाभका बालीहरुको पहिचानमा यसको भूमिका

6.9. प्राथमिक तथ्यांक (Primary data) र सहायक तथ्यांक (Secondary data) को परिचय तथा श्रोतहरु एवं तथ्यांक संकलन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु

6.10. बाली कटानी (Crop Cutting) र यसको महत्व

6.11. कृषि उद्यम (Agri-business) को परिचय र नेपालमा यसका सम्भावनाहरु

6.12. कृषि वस्तुमा मूल्य श्रृंखला विकासको परिचय तथा महत्व

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

7. माटो व्यवस्थापन

7.1. माटोको परिभाषा, माटो निर्माणको प्रक्रिया र नेपालको माटोवारे संक्षिप्त जानकारी

7.2. माटोका गुणहरु

7.2.1. भौतिक गुण - माटोको बनोट, बुनोट ,घनत्व, रंग, माटोको पानी धारण गर्ने क्षमता

7.2.2. रासायनिक गुण - माटोको प्रतिक्रिया (पी.एच.), प्रांगारिक पदार्थ र यसको महत्व, कार्बनः नाइट्रोजन अनुपात

7.2.3. जैविक गुण - राईजोबियम र एजोटोव्याक्टर

7.2.4. अम्लीय र क्षारीय माटो सुधारको महत्व र तरिका

7.3. बिरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्वहरुको काम, तिनको कमी हुंदा देखिने लक्षण र रोकथामका उपायहरु

मुख्य खाद्यतत्वहरु - नाईट्रोजन, फस्फोरस र पोटास

सहायक खाद्यतत्वहरु - क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र गन्धक

सूक्ष्म खाद्यतत्वहरु - फलाम, तामा, जस्ता, म्याग्नेज, मोलिवडेनम, सुहाग (बोरोन) र क्लोरिन

7.4. बाली उत्पादनमा प्रयोग हुने मलखाद र सूक्ष्म तत्वहरु

7.4.1. प्रांगारिक मलहरु (कम्पोष्ट मल, गोठेमल, भर्मिकम्पोष्ट, सूक्ष्म जैविक मल, कुखुराको मल, हरियो मल, बायोग्यांसको लेदो मल)

7.4.2. रासायनिक मलहरु (नाइट्रोजनयुक्त, फस्फोरसयुक्त, पोटासयुक्त, मिश्रित र यौगिक, सहायक खाद्य तत्वयुक्त, सूक्ष्म तत्वयुक्त)

7.4.3. मलको मात्रा निकाल्ने तरिका

7.4.4. मलको प्रकृति, प्रयोग समय र प्रयोग गर्ने तरिकाहरु

7.5. माटो जाँच सेवाः

7.5.1. माटोको नमूना लिने तरिकाः किन, कहिले र कसरी

7.5.2. Kit box बाट नाइट्रोजन, फस्फोरस, पोटास तत्व र माटोको अम्लियपना (पी.एच.) पत्ता लगाउने तरिका

7.6. माटो शिविर र यसको महत्व, घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालावाट माटो परीक्षण

7.7. माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्ने विधि र बाली उत्पादनमा यसको महत्व

7.8. भू-क्षय (Soil erosion) र यसको कारण, प्रकार तथा व्यवस्थापन

7.9. एकीकृत खाद्य तत्व व्यवस्थापन

7.10. प्राङ्गारिक तथा जीवाणू मल निर्देशिका, २०७८

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II):

सेवा सम्बन्धी कार्य-ज्ञान (Job Based- Knowledge) **पूर्णाङ्कः१००**

खण्ड क (Section A) **पूर्णाङ्कः५०**

1. कृषि सम्बन्धी **२० अंक**

1.1. नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
1.2. राष्ट्रीय कृषि नीति, २०६१
1.3. चालू योजनामा कृषि क्षेत्रको प्राथमिकता, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम एवं कार्यान्वयन रणनीति तथा प्रादेशिक आवधिक योजनामा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
1.4. कृषि विकास रणनीति २०१५-२०३५ र यसका प्रमुख विशेषताहरु
1.5. प्रादेशिक कृषि विकास रणनीति २०८१/८२-२०९५/९६ र यसका प्रमुख विशेषताहरु
1.6. कृषि विकाससँग सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालयको संस्थागत संरचना र भूमिका
1.7. प्रदेश र स्थानीय स्तरमा कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र मूल्यांकन
1.8. कृषि उत्पादन सामग्रीहरु (बीउ विजन, बेर्ना, मल, सिंचाई, कृषि यन्त्र र उपकरण, रासायनिक र जैविक विषादि, सूक्ष्म खाद्य तत्व तथा हर्मोन) को जानकारी
1.9. कृषि विकासमा सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्र तथा महिला एवं युवाहरुको भूमिका
1.10. नेपालको अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको योगदान अवसर र चुनौतिहरू
1.11. कृषि वस्तुहरुको उत्पादनोपरान्त (Post-harvest) हुने क्षति र क्षति कम गर्ने उपायहरु
1.12. प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन र असल कृषि अभ्यास
1.13. कृषि तथ्याङ्क, अनुगमन एवं मूल्यांकनको महत्व
1.14. कृषि क्षेत्रमा ऋण लगानी र बाली बीमा सम्बन्धी व्यवस्था
1.15. कृषि आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, यान्त्रिकिकरण र औद्योगीकरणवारे सामान्य जानकारी
1.16. प्राकृतिक प्रकोप (बाढ़ी, पहिरो, असिना, तुषारो, खडेरी), जलवायु परिवर्तन (तापक्रम र वर्षा) को कृषि उत्पादनमा असर, अनुकूलन र न्यूनीकरणका उपायहरु
1.17. दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरू बारे सामान्य जानकारी ।
1.18. कृषि क्षेत्र एवं कृषि विकास कार्यक्रममा संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहको भूमिका, समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

2. बागवानी **१५ अंक**

2.1. बागवानी (हर्टिकल्चर) को परिभाषा र यसका प्रकारहरु (Types)

2.2. नेपालमा बागवानी विकासको आवश्यकता र सम्भावना

2.3. फलफूल बाली, तरकारी बाली, मसलावाली र पुष्पखेती सम्बन्धी जानकारी

2.4. नेपालको जलवायु क्षेत्र (Climatic zones), लुम्बिनी प्रदेशको जलवायु तथा कृषि उत्पादनमा जलवायुको महत्व

2.5. करेसावारी (Kitchen garden) को परिचय, महत्व र पोषण सुधारमा यसको भूमिका

2.6. बगैंचा स्थापना : जग्गाको छनौट, बगैंचाको रेखाङ्कन, खाडल खन्ने, बोट लगाउने दूरी र तरिका, बार बन्देज तथा वायु अवरोधक विरुवाहरु

2.7. तरकारी बालीको उत्पादन :

2.7.1. आलु (Potato)

2.7.2. काउली बाली समूह (Cole crops)

2.7.3. फल बाली समूह (Fruit vegetables)

2.7.4. जरे बाली समूह (Root crops)

2.7.5. गानो बाली समूह (Bulb crops)

2.7.6. फर्सी/लहरे तरकारी बाली समूह (Cucurbits)

2.7.7. सागपात समूह (Leafy vegetables)

2.7.8. कोशे तरकारी बाली समूह (Leguminous vegetables)

2.8. फलफूल विरुवाको प्रसारण

2.8.1. बीउबाट प्रसारण (Sexual propagation)

2.8.2. वानस्पतिक प्रसारण (Vegetative propagation): कटिङ्ग, लेयरिङ्ग, ग्राफ्टिङ्ग, बडिङ्ग, तन्तु प्रसारण (Tissue culture)

2.9. फलफूल, मसला बाली, पुष्प बाली तथा तरकारीको नर्सरी स्थापना, प्रकार र व्यवस्थापन

2.10. बगैंचा व्यवस्थापनः माटोको व्यवस्थापन, प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलखाद व्यवस्थापन, सिंचाई र निकास, अन्तरबाली, मल्चिङ्ग (छापो)

2.11. फलफूल बोटको तालिम र काँटछांट (Training and pruning) को महत्व र तरिकाहरु

2.12. फलफूल खेती प्रविधिः आँप, लिची, सुन्तला जात (Citrus), किवी, स्याउ, ओखर, नास्पाती, भूँईकटहर, अम्बा, मेवा, केरा, अंगूर, सिउँडी फल (ड्रागन फ्रुट), एभोकाडो, आरु र आरु वखडा

2.13. बेमौसमी तरकारी उत्पादन प्रविधि

2.14. तरकारी बीउ उत्पादन प्रविधिः काउली, मूला, गोलभेंडा, केराउ, प्याज, रायो, बन्दा र सिमी

2.15. विउ आलु उत्पादन प्रविधि

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

2.16. बागवानीजन्य बालीहरुको उत्पादन उपरान्तका क्षतिहरु र न्यूनीकरणका उपायहरु (उत्पादन लिने उचित समय, फलफूल पकाउने, भण्डारण, सफाई, छनौट, क्युरिङ्ग, ग्रेडिङ्ग, मैन लगाउने, उपचार, कोल्ड चेन)
2.17. नेपालमा खेति गरिने फलफूल, तरकारी, आलु तथा मसला बालीका प्रमुख जातहरु
2.18. नेपालमा चिया, कफी, अलैची, अदुवा र बेसारको उन्नत खेती प्रविधि
2.19. नेपालमा बागवानीजन्य उत्पादित वस्तुहरुको बजार व्यवस्था
2.20. सुन्तलामा ह्रास (Citrus decline) समस्या तथा समाधानका उपाय
2.21. तरकारी बालीमा वर्णशंकर जातहरुको प्रयोग तथा यसका फाईदा र वेफाईदाहरु

3. कृषि प्रसार **१५ अंक**

3.1. कृषि प्रसार-परिचय, अवधारणा, सिद्धान्त, महत्व र विशेषताहरु
3.2. कृषि प्रसार कार्यकर्ता र हुनुपर्ने गुणहरु
3.3. नेपालमा सञ्चालन भएका विभिन्न कृषि प्रसार पद्धतिहरु
3.4. नेपालमा सञ्चालित विभिन्न कृषिप्रसार तरिकाहरु र तिनीहरुको सञ्चालन विधि
3.5. अगुवा कृषकको महत्व, विशेषता, एवं कृषि प्रसारमा अगुवा कृषकको भूमिका
3.6. कृषक समूह, समूह गतिशीलता, कृषि विकासमा कृषि सहकारी संस्थाको महत्व, गठन प्रकृया, मुल्य मान्यता एवं प्रभावकारी परिचालन
3.7. कृषि प्रसारमा स्थानीय नेतृत्वको भूमिका
3.8. Innovation, diffusion and adopters' categories
3.9. कृषि सञ्चार र प्रविधि प्रसारणमा श्रव्यदृश्य सामग्री, मोबाइल एप्लिकेशन र किसान कल सेन्टरको महत्व र प्रयोग
3.10. प्रविधि प्रसारमा कृषक तालिमको महत्व, तालिम आवश्यकता पहिचान गर्ने तरिकाहरु र प्रभावकारी तालिम सञ्चालनका आधारहरु

खण्ड ख (Section B) **पूर्णाङ्कः ५०**

4. बाली विज्ञान **१० अंक**

4.1. बाली विज्ञानको परिभाषा र नेपालमा बाली विकासको महत्व
4.2. नेपालमा लगाइने खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरुको वैज्ञानिक वर्गीकरण र नामाकरण
4.3. नेपालको विभिन्न हावापानीका लागि विगत पाँच वर्षमा सिफारीस गरिएका धान, मकै, गहुँ, ऊखु, जुट, मुसुरो र तोरी बालीका जातहरु र तिनीहरुको जातीय विशेषताहरु
4.4. बीउको परिभाषा, प्रमाणीकरण र यर्थाथ संकेतपत्र पद्धती अनुसार बीउको पुस्ताहरुको नाम एवम् पुस्ता जनाउने ट्यागको रंग
4.5. गुणस्तरीय बीउ उत्पादन प्रविधि र उत्पादनोपरान्त गुणस्तर कायम राख्न अपनाउनुपर्ने विधिहरु
4.6. धान, मकै, गहुँ, ऊँखु, मुसुरो र तोरी बालीहरुको उन्नत खेती प्रविधि
4.7. लुम्बिनी प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा प्रचलित बाली चक्र सम्बन्धी जानकारी

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय निजामती सेवा अन्तर्गत कृषि सेवा, अन्तर्गतका कृषि प्रसार, माटो विज्ञान, एग्री.इको. एण्ड मार्केटिंग, बागबानी, बाली संरक्षण र बाली विकास समूह, सहायक स्तर चौथो पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

5. बाली संरक्षण **१५ अंक**

5.1. नेपालका प्रमुख खाद्यान्न बाली, दलहन, तेलहन, नगदे बाली, तरकारी एवं फलफूल बालीहरुमा लाग्ने प्रमुख रोगहरु, किराहरु लगायत अन्य जीव जन्तुबाट हुन सक्ने नोक्सानी र रोकथाम प्रविधि

5.2. मुसा एवं झारपातको नाम, पहिचान, नोक्सानी, लक्षण एवं रोकथाम प्रविधि

5.3. एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन (Integrated pest management) परिचय, सिद्धान्त र महत्व, कृषक पाठशालाको महत्व र सञ्चालन गर्ने तरिका

5.4. कृषि उपजमा उत्पादनोपरान्त लाग्ने रोग तथा किराहरु र तिनको व्यवस्थापनका प्रविधिहरु

5.5. बाली संरक्षण प्रयोगशालामा रोग तथा किराहरु पहिचान र निदानका लागि प्रयोग हुने विधिहरु

5.6. रोग, किरा एवं झारपात व्यवस्थापनमा प्राकृतिक शत्रु जीवहरु (मित्रजीव) वारे जानकारी, प्रयोग र उपयोगिता

5.7. मौरी पालन, रेशम किरा पालन तथा किम्बु खेतीको उन्नत प्रविधि

5.8. नेपालमा खेती गरिने च्याउका प्रजातीहरु तथा कन्ये, गोब्रे, दुधे र सिताके च्याउ खेती प्रविधि

5.9. रोग किरा व्यवस्थापनमा Plant quarantine को महत्व र भूमिका

5.10. जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८ र जीवनाशक विषादि नियमावली, २०५० का विशेषताहरु

5.11. नेपालमा प्रतिबन्ध गरिएका विषादीहरु, विषादीको सुरक्षित प्रयोग र विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण वारे जानकारी

5.12. जैविक, वानस्पतिक तथा रासायनिक विधिबाट बाली संरक्षण

5.13. बाली उपचार शिविर (Plant Clinic) को महत्व र सञ्चालन विधि

6. कृषि अर्थशास्त्र **१५ अंक**

6.1. कृषि अर्थशास्त्रको परिचय र कृषि विकासमा यसको महत्व

6.2. माग तथा पूर्तिको परिचय र नियम

6.3. बजारमुखी कृषि उत्पादन योजनाको अवधारणा

6.4. कृषि विकासमा बजारको महत्व

6.5. फार्मगेट, थोक तथा खुद्रा मुल्यको अवधारणा

6.6. समूह बजार, हाट बजार, सहकारी बजारको परिचय, वर्तमान स्थिति र कृषि विकासमा यसको महत्व

6.7. खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवधारणा

6.8. उत्पादन लागत परिचय, उत्पादन लागत निर्धारण गर्ने विधि र तुलनात्मक लाभका बालीहरुको पहिचानमा यसको भूमिका

6.9. प्राथमिक तथ्यांक (Primary data) र सहायक तथ्यांक (Secondary data) को परिचय तथा श्रोतहरु एवं तथ्यांक संकलन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु

6.10. बाली कटानी (Crop Cutting) र यसको महत्व

6.11. कृषि उद्यम (Agri-business) को परिचय र नेपालमा यसका सम्भावनाहरु

6.12. कृषि वस्तुमा मूल्य श्रृंखला विकासको परिचय तथा महत्व

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश

7. माटो व्यवस्थापन **१० अंक**

7.1. माटोको परिभाषा, माटो निर्माणको प्रक्रिया र नेपालको माटोवारे संक्षिप्त जानकारी

7.2. माटोका गुणहरु

7.2.1. भौतिक गुण - माटोको बनोट, बुनोट ,घनत्व, रंग, माटोको पानी धारण गर्ने क्षमता

7.2.2. रासायनिक गुण - माटोको प्रतिक्रिया (पी.एच.), प्रांगारिक पदार्थ र यसको महत्व, कार्बनः नाइट्रोजन अनुपात

7.2.3. जैविक गुण - राईजोबियम र एजोटोव्याक्टर

7.2.4. अम्लीय र क्षारीय माटो सुधारको महत्व र तरिका

7.3. बिरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्वहरुको काम, तिनको कमी हुंदा देखिने लक्षण र रोकथामका उपायहरु

मुख्य खाद्यतत्वहरु - नाईट्रोजन, फस्फोरस र पोटास

सहायक खाद्यतत्वहरु - क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र गन्धक

सूक्ष्म खाद्यतत्वहरु - फलाम, तामा, जस्ता, म्याग्नेज, मोलिवडेनम, सुहाग (बोरोन) र क्लोरिन

7.4. बाली उत्पादनमा प्रयोग हुने मलखाद र सूक्ष्म तत्वहरु

7.4.1. प्रांगारिक मलहरु (कम्पोष्ट मल, गोठेमल, भर्मिकम्पोष्ट, सूक्ष्म जैविक मल, कुखुराको मल, हरियो मल, बायोग्यांसको लेदो मल)

7.4.2. रासायनिक मलहरु (नाइट्रोजनयुक्त, फस्फोरसयुक्त, पोटासयुक्त, मिश्रित र यौगिक, सहायक खाद्य तत्वयुक्त, सूक्ष्म तत्वयुक्त)

7.4.3. मलको मात्रा निकाल्ने तरिका

7.4.4. मलको प्रकृति, प्रयोग समय र प्रयोग गर्ने तरिकाहरु

7.5. माटो जाँच सेवाः

7.5.1. माटोको नमूना लिने तरिकाः किन, कहिले र कसरी

7.5.2. Kit box बाट नाइट्रोजन, फस्फोरस, पोटास तत्व र माटोको अम्लियपना (पी.एच.) पत्ता लगाउने तरिका

7.6. माटो शिविर र यसको महत्व, घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालावाट माटो परीक्षण

7.7. माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्ने विधि र बाली उत्पादनमा यसको महत्व

7.8. भू-क्षय (Soil erosion) र यसको कारण, प्रकार तथा व्यवस्थापन

7.9. एकीकृत खाद्य तत्व व्यवस्थापन

7.10. प्राङ्गारिक तथा जीवाणू मल निर्देशिका, २०७८

प्रदेश लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी प्रदेश